

Dansk Udenrigspolitikks Historie. Redigeret af Carsten Due-Nielsen, Ole Feldbæk og Nikolaj Petersen. Bind 1: Konger og krige 700-1648, af ESSEN ALBRECHTSEN, KARL-ERIK FRANDSEN og GUNNER LIND. Bind 2: Revanche og neutralitet, af KNUD J.V. JESPERSEN og OLE FELDBÆK. Danmarks Nationalleksikon, København 2001, 2002.

Det är ett digert verk, de två första banden av Dansk udenrigspolitikks historie, dryga tusen sidor i två spalter, solid text om fördrag och förhandlingar, slag och krig, hetsiga kungar, kloka ministrar och någon enstaka köpman. Perioden fram till 1814 täcks av fem författare, i band 1 Esben Albrechtsen (700-1523), Karl-Erik Frandsen (1523-1588) och Gunner Lind (1588-1648), i band 2 Knud J.V. Jespersen (1648-1720) och Ole Feldbæk (1720-1814). Konkretionen stiger ju längre fram i historien vi kommer och ju mer källor som är tillgängliga. Band 1 omfattar ca 450 sidor text varav ca 200 på medeltiden, band 2 ca 500 sidor varav 275 – fler än för hela medeltiden – på perioden 1720-1814.

Jag kommer här först att ge ett kort referat av huvudlinjerna i verket, så diskutera dess praktiska användbarhet, och till slut ta upp några aspekter som kan diskuteras tvärs igenom de två banden.

Esben Albrechtsens 800 år långa avsnitt sammanfattas träffande i en formel: »Rammen om folk og rige skabtes ved tryk og modtryk. Virkningen kunne blive succesrigt forsvar og offensiver føre til erobringer og dominans. Mislykkedes udenrigspolitikken, blev resultatet afhængighed, landtab eller indre sammenbrud af kongemagten.« (I, s. 214.) Detta tryck låter han börja med Dannevirke på 700-talet, mottrycken innebar tidvisa expansionsförsök mot Norden, som under 1000-talet, eller mot det tysk-baltiska området, som under Valdemarerna. Som antyds i citatet menar han att det var dessa tryckrörelser som över huvud taget skapade Danmark som rike och folk. Att säkra sydgränsen var ett huvudmål under hela perioden.

Senmedeltidens tumult ser Albrechtsen som en tidstypisk europeisk kamp mellan nationalstat och större enheter, i detta fall Kalmarunionen. Om jag förstår honom rätt menar han att det i huvudsak var nationalstaten som segrade, i och med att Sverige bröt sig ur unionen och Danmark blev centrum i det oldenburgska statssystemet. I den senare betydde Oldenburgarnas dynastipolitik mycket, men den fördes med Danmark som centralt maktområde. Sammanfattningsvis menar Albrechtsen att att det visserligen kom ut blygsamma resultat ur expansionssträvandena, men »uden et offensivt dansk beredskab var det måske ikke lykkedes at bevare riget.« (I, s. 214.)

Karl-Erik Frandsen har fått på sin lott perioden från Frederik I:s maktövertagande till Frederik II:s död. Han tecknar utvecklingen från ett bräckligt välde sammanhållet av en usurpator till en stabil, välfinansierad konglomeratstat som förmår hävda sina intressen politiskt och militärt. Denna utveckling var möjlig genom att det inte fanns något starkt hot i omvärlden. Sverige var ännu den svagare parten i Norden, den nordtyska sfären bestod av många små stater, och i Baltikum betydde Ordensstatens sammanfall ett maktvakuum som Danmark sökte fylla i kamp med Sverige, Ryssland och Polen. I syd kom den konfessionella politiken att bli viktig, och Danmark tillträdde, som Frandsen skriver med en blinkning till samtiden, »uden fodnoter« det schmalkaldiska förbundet.

Religion och maktpolitik i ett nordeuropeiskt rum var alltmer avgörande för de dansk-norsk-slesvigholsteinska härskarnas möjligheter. Men Frandsen för också in handel och sjöfart som en ramfaktor. Dels handlade det om Danmarks direkta handelsintressen, dels framstår det klart »at den europæiske handel og økonomi nu var så integreret, at krigsbegivenheder i Østersøområdet påvirkede ikke mindst befolkningen i Nederlandene i en sådan grad, at interessen for Norden ved de europæiske hoffer blev væsentlig større« (I, s. 317).

Utrikespolitiken var långt fram i tiden kungarnas reservat, och det är därför inte ologiskt att Gunner Linds text fått en enkel avgränsning: Christian IV:s tid. Det är en historia om uppgång och fall, om hur ett danskt välde mäktigt som aldrig förr dras in i storpolitikens malström och kommer ut som en militärt stark, men geopolitiskt hotat stat, som är för liten för att avgöra mycket med egna krafter. Samtidigt är det historien om kungens och riksrådets dragkamp, som hos Lind mer är en strid om medel än om mål. In- och utrikespolitik flätas tätt samman.

Utvecklingen av ett europeiskt statssystem och diplomatiskt system spelar stor roll i Linds framställning. Den syns också organisatoriskt, genom att systemet med gesandter, agenter och möten formaliserades alltmer, genom att antalet traktater växte och överhuvud genom en rutiniserad behandling av utrikes ärenden. En rudimentär »utrikespolitisk opinion« börjar också se dagens ljus genom ständermötenas förhandlingar och genom tryckta propagandaverk.

Det europeiska perspektivet understryks än starkare av Knud J.V. Jespersen i hans behandling av perioden från freden i Westphalen till freden i Frederiksborg. Han ser de stora uppgörelserna mellan Danmark-Norge och Sverige som krig med två förlorare. Efter 1660 låg de nordiska makternas öden huvudsakligen i de europeiska stormakternas händer. Den danska statsledningens två stora mål var återeröv-

ring av de östansundska landskapen och pacifiering av det gottorpska hotet; båda dessa mål förutsatte att Sverige besegrades. Enväldets administrativa, finansiella och militära reformer skapade förutsättningar för en finansiellt stark, relativt centraliserad och militariserad stat som kunde mäta sig med Sverige.

Jespersen menar att resultatet var ganska lyckat. Visserligen fick man för lång tid skrinlägga planerna på en återerövring av Skånelandskapen och inte heller kunde man expandera i Nordtyskland, men 1720 framstod Sverige inte längre som en hotfull stormakt utan en mindre stat på linje med Danmark-Norge, den svensk-gottorpska alliansen var bruten och hela Slesvig stod under kunglig förvaltning. »Den danske dobbeltmonarki anno 1720 var derfor på en og samme gang en betydelig mere integreret og internationalt orienteret størrelse end det monarki, som Christian 4. efterlod sig«, konkluderar Jespersen (II, s. 199). Beteckningen »dansk dobbeltmonarki« låter schizofren, och är nog också bara en tillfällig felskrivning, för Jespersen har klar blick också för Norges betydelse i skeendet.

Ett genomgående tema i Ole Feldbæks detaljerade beskrivning av perioden 1720-1814 är hur kloka danska statsmän, främst bland dem Bernstorffarna, lyckades manövrera den danska statsskutan genom de storpolitiska stormarna och lösa sina två stora problem: den gottorpska frågan och risken att stå utlämnad utan stormaktsgarantier. Han sätter 1773 som en vattendelare: med »mageskiftet« upplevde man sig ha eliminerat det gottorpska problemet för gott, och med den »Evige Alliance« med Ryssland hade man en stormaktsgaranti för sin territoriella integritet.

Perioden 1773-1807 präglades av neutralitet och stora ekonomiska vinster under uppgörelserna mellan Storbritannien och Frankrike. Handel och sjöfart spelar här åter en stor roll, liksom hos Frandsen men mer nedtonat för Linds och Jespersens perioder. Tidens utrikespolitiska utmaning var att manövrera undan det svenska hotet mot Norge. Här uppmärksammar Feldbæk också hur den danska statsmakten för första gången tvingades arbeta inrikes för att förankra och legitimera sin utrikespolitik – inte i Danmark och inte i hertigdömena, men i Norge, där en växande norsk identitet utgjorde ett potentiellt problem. Den brittiska flottans ingripanden 1801 och 1807 visade var gränserna för neutraliteten gick. Till sist kunde inte ens de kloka danska statsmännen hindra att det gamla väldet styckades och den danska staten gick, med avståelsen av Norge, den 14 januari 1814 in i en ny fas av sin historia. Och ett nytt band av utrikespolitikens historia.

Detta är inte ett verk att sträckläsa, hur läsvänligt författarna än skri-

ver. Själv delar jag inte Feldbæks förkärlek för en mängd lösryckta, grammatiskt ofullständiga meningar (typ »Om næppe alt for længe.«), men det är en smaksak, grundläggande är alla författarna goda stilister. Ändå innehåller böckerna med nödvändighet långa partier av detaljerade återgivningar av skeenden, som bara har intresse för specialisten. Förmodligen kommer verket huvudsakligen att användas som uppslagsböcker, där man går in på konkreta sakfrågor för att hämta fakta, synpunkter, källor och litteratur. Desto viktigare är det att författarna har vinnlagt sig om en pedagogisk framställningsform. Genom inledande och avslutande partier till huvudavsnitten summeras utrikespolitikens förutsättningar, mål och resultat. Det går lätt att finna författarnas övergripande teser om respektive perioder. Varje författare uppmärksammar också, om än i varierande grad, formerna och institutionerna inom utrikespolitiken, liksom alla ger fylliga teckningar av den allmän-europeiska ramen.

När det gäller de viktiga litteraturhänvisningarna, är verket dock ojämnt. En mindre irritationspunkt är att referenssystemen inte är samordnade. De olika författarna använder olika hänvisningssystem, även i samma band. T.ex. använder Albrechtsen efternamn och korttitel, medan Frandsen använder hela författarnamnet och tryckår och Jespersen skriver efternamn och »anf. arb.« om tidigare citerade verk. Detta är naturligtvis bara en mindre skönhetsfläck och det går i allmänhet lätt att hitta de verk som avses i litteraturlistorna. Men dessa är också olikartade. Band 1 har en samlad litteraturlista, medan den i band 2 är uppdelad på de två huvudavsnitten. Band 1 har också översikter över tryckta och otryckta källor, medan i band två »tryckta källor och litteratur« är sorterade ihop och en översikt över otryckta källor bara finns för tiden fram till 1720.

Samtliga författare har skrivit resonerande bibliografiska översikter sist i banden under rubriken »Litteraturvejledning«. Sedan har några författare, men inte alla, resonerande bibliografiska uppgifter till mindre avsnitt. Mest konkret är Albrechtsen, som verkligen ger vägledning i ordets riktiga bemärkelse till litteraturen, både på ett mer generellt plan och till enstaka avsnitt och underavsnitt i texten. Hans bibliografi kommer att bli till stor glädje för forskare och studenter i dansk medeltidshistoria. Å andra sidan är han sparsmakad med historiografiska reflexioner. Frandsen har också en relativt detaljerad litteraturgenomgång, där större plats ägnas åt att redovisa kontroverser och olika ståndpunkter i forskningen. Lind har ingen genomgång av litteratur till enskilda avsnitt utan har en samlad diskussion som både ger allmänna reflexioner över utrikespolitisk historieskrivning och en del konkreta

hänvisningar. Här är man mer hänvisad till att söka speciallitteratur i noterna till de enskilda avsnitten.

I band 2 finns inga som helst vägledningar till enskilda avsnitt, utan både Jespersen och Feldbæk skriver fylliga, spännande och till dels polemiska essäer om huvudlinjerna i den tidigare forskningen. Hos dem är man utlämnad till att de angivit relevant speciallitteratur i noterna – som dock är sparsmakade och inte innehåller forskningsdiskussioner. För egen del skulle jag ha önskat en korsning av Albrechtsens gedigna vägledning och Jespersens och Feldbæks historiografiska analyser. I varje fall hade det varit bra för oss som ska använda verket med större enhetlighet i sättet att redovisa forskningsläget.

Den klassiska utrikespolitiska historien hänför sig till de suveräna staternas epok, med en utvecklad diplomati, med statliga härar och flottor, med (någorlunda) klara statsgränser, med starka statsledningar som agerar i ett statssystem – alltså i den värld som började komma till i Italien på 1400-talet och sedan spreds över Europa. Kan den dras bakåt ända till sen järnålder? Vad kan man rimligen mena med »utrikespolitik« i äldre tider? Vilket »Danmark« är det som ska få sin utrikespolitiska historia tecknad? Jo, skriver redaktörerna, det är »den danske stat – således som den har forandret sig gennem tiderne« (I, s. 9). Var ska man då börja; när kan man tala om en dansk stat?

Albrechtsen menar att det fanns ett danskt rike, en kungamakt med myndighet över ett territorium befolkat av daner, åtminstone vid 700-talets början. Denna kungamakts relationer med andra folk än dem i dess rike kan man så kalla »dansk udenrigspolitik«. Det är intressant att jämföra med en annan ny översikt, där Helge Paludan daterar den danska staten nästan 350 år senare. Flera mer eller mindre lösa »rigsdannelser« hade under århundraden avlöst varandra över danernas område och andra angränsande länder. Först med Svend Estridsen, från 1047, »kan man ubestrideligt tale om et kongerige Danmark, der har sin særlige historie.«¹

För Albrechtsen var danerhärskarnas herradöme över Viken (Sydöstnorge) utrikespolitik mellan Danmark och Norge, medan det med en mer öppen statsbildningssyn inte blir kvalitativt annorlunda än Jellingkungarnas herravälde över Själland och Skåne. Jag är personligen mer tilltalad av det senare synsättet, som också kan tillämpas på högmedeltidens strider. Birgit Sawyer har nyligen argumenterat för att »inbördeskrigen« i de tre skandinaviska rikena på 11- och 1200-talen borde ses som ett sammanhängande händelseförlopp i ett nordiskt ter-

¹ Helge Paludan, »Danmark før 1332«, i *Danmarks historie – i grundtræk*, red. Steen Busck & Henning Poulsen, Århus 2000, s. 30.

ritorium där rikenas gränser ännu var långtifrån fasta. Hon menar att vi varit alltför låsta i nationella perspektiv.²

Albrechtsens danska »fællesskab« från 700-talet och framåt tycks mig väl mycket förankrat i en tradition av nationell historieskrivning. När han också säger att medeltidshistorien visade en stor territoriell kontinuitet, »det Danmark, der skabtes i vikingetiden, var i det store og hele også det, der bestod frem til roskildefreden i 1658« (I, s. 123), är jag inte alls med. Just när det gäller utrikespolitik måste man ju laborera med hela den ibland svåravgränsade statsbildning där härskaren var bl.a. kung över Danmark – och den ändrade sannerligen gestalt på kartan många gånger under medeltiden.

Här finns alltså några sammanhängande problem. Kan man se medeltida härskare som utrikespolitiska taktiker lutade över kartorna, som i den klassiska diplomatiska historien? Kan man föra tillbaka moderna stater som Danmark så långt i tiden? Och kan man göra en så klar skillnad mellan in- och utrikespolitik?

Längre fram citerar Frandsen mig när det gäller unionstraktaten mellan Danmark och Slesvig-Holstein 1533, där jag sagt att det är svårt att använda vår tids skiljelinje mellan in- och utrikespolitik på den. Men jag menar att situationen vid unionsavtalets ingående 1533 visar en mer allmän skillnad; det danska riksrådet förde förhandlingar med lübeckare, svenskar och slesvigholsteinare samtidigt och under stort hänsynstagande till relationen också med Norge. Vad var in- och vad ut-? Det var inte en enstaka besynnerlig situation, utan något som visar på den strukturella skillnaden mot förhållanden i en senare statsbildningsfas.

Starkare betonas tvetydigheten i begreppet »dansk utrikespolitik« av Lind: är det kungen av Danmarks relation till dem som inte var hans undersåtar, eller är det förhållandet mellan de förenade danska och norska rikena och andra politiska enheter? Som han träffande skriver, »kongeriget, hertugdømmerne og det kongelige hus var tre størrelser, der sagtens kunne skilles ad og optræde som fremmede for hinanden« (I, s. 371). Hertigdömenas ställning och dynastipolitiken är förvisso två faktorer som gör det moderna utrikespolitikbegreppet svåränvänt.

Samtliga författare är medvetna om att det var ett centralt mål för regenterna att säkra sina efterkommande makt och status. Medlen var t.ex. hyllning av efterträdaren i sin livstid, utdelande av förläningar, furstliga giftermål, så småningom förfogande över nordtyska furstbiskopsdömen. En del av detta sker inrikes, annat utrikes, men utgick från

² Birgit Sawyer, »The 'Civil Wars' revisited«, *Historisk tidsskrift* (Norge) bd. 82, 2003, s. 43-72.

samma dynastiska mål. Det blir t.ex. svårt att avgöra om förhållandet till Slesvig och Holstein under 1500-talet ska kallas dynastipolitik eller utrikespolitik eller inrikespolitik. Var inte i varje fall Frederik I för sig själv i första rummet hertig i de förenade hertigdömena, bara i andra hand kung i Danmark och i tredje kung i Norge? Stod verkligen alltid enheten »Danmark« så entydigt som maktbas i alla skeden?

Nu vore det grovt orättvist att klandra någon av författarna för att glömma de övriga statsdelarna. Kampen om hertigdömena innehar här – som i alla Danmarkshistorier – en rangplats, och under 16- och 1700-tal lyfts Norge alltmer in i bilden. Över huvud taget är det svårt att komma på något väsentligt som inte har kommit med på den faktiskt ganska rikliga plats som stått till förfogande – kritikern kan alltid bemötas med att det står där-och-där. För att ta ett exempel, finns naturligtvis ishavspolitiken och den norra handelsrutten till Ryssland med som viktig konfliktpunkt mellan Danmark-Norge och Sverige hos både Frandsen och Lind, som inte alls saknar blick för att norska förhållanden kunde vara viktiga för den dansk-norsk-slesvigholsteinska konglomeratstatens politik. Och Feldbæk visar hur komplicerade, konkreta tvistefrågor längs den långa norsk-svenska gränsen, som samernas flyttningar eller timmerflottningen i Dalsland, hade relevans för det större diplomatiska spelet, men glömmar heller inte komplicerade gränstvisiter om några gods i trakten av Lauenburg eller den hamburgska frågan.

I långa stycken är det den dansk-norsk-slesvigholsteinska konglomeratstatens – tidvis ganska aggressiva – historia som skrivs, och långt ifrån någon »lill-dansk« historia. Det är inte »det lille Danmark« som är utsatt för en elak omvärld. Men til syvende og sidst vänder vi alltid hem till gamla Danmark. »Uden et dansk beredskab var det måske ikke lykkedes at bevare riget«, skriver Albrechtsen sammanfattande om medeltiden (I, s. 214). Upprepade gånger klarar sig riket genom kriser, vid Christian II:s fall, vid svenskarnas anlopp, under kabinettspolitikens alliansomkastningar. Till slut lyckas det för enväldets kloka ämbetsmän att också rädda statens kärna genom den svåraste krisen, genom att offra Norge (som ju ändå inte var Danmark). Det är inte utan att man tycker sig ha läst en ny Gesta Danorum, där danernas främsta bedrift är att de klarat sig kvar på den geopolitiska kartan i 1300 år. Ett teleologiskt perspektiv, med dagens Danmark som mål, hotar att smyga sig in. Kunde man ha berättat historien med lite större blick för brotten och nystarterna i statsbildningsprocessen än för kontinuiteten?

Ett tema som går igenom alla bidragen är integrationen i ett större europeiskt sammanhang. Det är en process som kan följas ända ifrån Gudfreds vallbyggande, där en allt större omvärld får allt mer konkret

betydelse för den danska utrikespolitiken. Författarna ansluter sig till ett gängse statsbildningsperspektiv, både i inre och yttre bemärkelse. Internt sker en allt klarare centralisering av makten och externt växer ett system av självständiga stater fram i Europa.

Lind inleder sitt Christian IV-avsnitt med en mycket effektiv kartering av vilka europeiska makter som fick brev från riksrådet om Frederik II:s död. Å ena sidan visar det en europeisk värld av furstar och makter som kommunicerar, man fick redan på dödsfallet i Madrid och London, i Wien och Warszawa – men inte i Moskva, Ryssland låg ännu på gränsen av Europa. Å andra visar den att tyngdpunkten i förbindelserna fortfarande var alla furstehus och städer i det nordtyska området – fortfarande låg denna buffertzonen mellan Norden och den stora politiken.

Det internt stärkta Danmark-Norge kunde nu försöka uppträda som offensiv stormakt i denna buffertzonen. Men försöket misslyckades. I det internationella system som etablerades efter trettioåriga kriget var Danmark-Norge reducerat till en småstat. Dock understrycker Lind, med en originell synpunkt, att västfaliska freden innebar att småstatssystemet bevarades i Nordtyskland, och att Norden därmed fortfarande hade en dämpande kudde mot de farligaste stormakterna.

Hos Jespersen understryks än starkare statsbildningens systemkaraktär. Varje konflikt i Europa blev nu en internationell angelägenhet och därmed avhängigt av balansen mellan stormakterna. Vid mitten av 1600-talet blev rivaliseringen i Norden en del av »det store europæiske opgør, hvilket foranledigede udenlandske magter som Nederlandene og Frankrig til at gribe ind og fremtvinge en statslig geografi i Norden, der stemte med deres østersøinteresser.« (II, s. 21). Efter detta var det slut med de nordiska staternas möjligheter att agera på egen hand.

Kanske överbetonar Jespersen statssystemets tvingande roll. Jag känner inte till att någon skulle ha framdragit belägg på att England, Nederländerna eller Frankrike planerat att se till att låta Sverige erövra Skånelandskapen. De har knappast heller varit ansvariga för isförhållandena vintern 1657/58. Än viktigare är att det ännu under spanska tronföljdskriget och stora nordiska kriget var möjligt att ha två europeiska storkonflikter igång samtidigt. Men det var också sista gången.

Europeiseringen är givetvis också viktig för Feldbæks epok, där de nordiska staterna definitivt är reducerade till de blygsamma platser de sedan haft i det europeiska och globala sammanhanget. Men fortfarande med manöverutrymme: mageskiftestraktaten med Ryssland var en triumf för dansk diplomati, Gustav III:s dumdristighet räddade honom genom ett huvudlöst krig, och inga stormakter krävde en Eidsvollsförfattning i Norge. Den i hela verket löpande berättelsen om

en fortgående europeisk integrationsprocess lyckas mestadels balansera väl mellan systemperspektiv och aktörsperspektiv.

Utrikespolitisk historia är en av de mest traditionstyngda genrerna i historieskrivningen. Lind spår i sin litteraturöversikt att den utrikespolitiska historien »vil tage nye veje i de kommende år under indtryk af de store ændringer, der er sket i synet på administration, politiske eliter, hoffets funktion i den monarkiske stat, og lignende emner.« Men man måste ge honom rätt i att »det er dog ikke sket endnu«. (I, s. 481) Det har heller inte skett efter dessa två band. Här skrivs en historia besynnerligt oberörd av »the linguistic turn«, genushistoria, den nya kulturhistorien, postmodernismen och andra trender från de senaste decennierna. Jag trodde det första bandets rubrik »Krig og konge« var lätt ironiskt menad, men det är en ganska träffande varudeklaration.

Visserligen deklarerar redaktörerna inledningsvis att ett »moderne og bredt udenrigspolitikbegreb« ligger till grund för framställningen, och de tar avstånd från »den i tidens løb noget mølædte disciplin diplomatisk historie« (I, s. 9). Det är också en mycket bred historia som skrivs, där visserligen huvudtråden går från fördrag till fördrag, från krig till krig, men plats också ges åt att beskriva resursgrundlag, ekonomisk utveckling, militär organisation och inrikespolitik. På ett teoretiskt plan tycks alla författare dela ett övergripande statsbildningsperspektiv, men ingen går in på att försöka ange större kausalsammanhang. Ska statsbildningen ses som en konsekvens av den militära och geopolitiska rivaliseringen? Eller ska den förankras i interna sociala förhållanden – jag tänker på den gamla debatten om absolutismens sociala bas? Var den »fiskal-militära« staten framför allt en leverantör av efterfrågat beskydd? Eller ska utvecklingen tolkas i kulturella termer som en kulturell prestige- och statuskamp?

Personligen tycker jag det är bara bra att författarna inte låter sig styras av en entydig makroteori. Men det hade inte skadat att göra läsaren uppmärksam på att här finns en internationell debatt. Jag saknar mer att man inte i den konkreta analysen använder nya infallsvinklar. Det finns ansatser, som när Lind diskuterar den framväxande men ännu blygsamma offentligheten, en diskussion som får större utrymme hos Feldbæk. Det finns också några avsnitt hos Lind och Feldbæk där de tar upp de mer rutinartade mindre sakerna som utrikesförvaltningen handhade. Det är intressant, som Lind framhåller, att så mycket skedde på grund av andraganden från enskilda undersåtar. Fler sådana vinklingar hade varit nydanande.

Men kanske inte utrikespolitisk historia kan se så värst annorlunda ut? Om man definierar utrikespolitik som statsledningens relationer

med andra än sina undersåtar, är det kanske så. Det vore spännande att i stället se på mänskliga relationer oberoende av statsgränser, att ta hänsyn till religiösa, kulturella, kommersiella eller sociala nätverk som kan ha sträckt sig olika långt eller kort på kartan. Men då handlar det inte längre om utrikespolitisk historia i den konventionella mening som avses i ifrågavarande verk.

Känslan av att ha att göra med ett ganska konventionellt verk förklaras också av att den danska utrikespolitiken faktiskt har varit relativt väl beskriven i de stora Danmarkshistorier som publiceras tid efter annan. Naturligtvis kan man hitta nyansskillnader och annorlunda viktläggningar om man jämför med t.ex. Gyldendals Danmarkshistorie, men knappast några omvälvande nytolkningar. Till detta bidrar givetvis att andra bandets författare täckt i stort sett samma perioder i Danmarkshistorien. Därför är det inte underligt om någon läsare nickat instämmande till mitt inledande referat av bokens huvudlinjer. Det mesta har vi hört förut.

Naturligtvis finns det också nyheter. Albrechtsen har ingen förebild i att sammanfatta hela medeltiden, och man kan säkert hitta enskildheter hos honom där det större tidsspannet ger andra synpunkter. Frandsen skriver om en period där de närmast föregående Danmarkshistorierna har varit sparsmakade med utrikespolitik, och har därmed större möjlighet att ge något nytt. Lind har inte tidigare skrivit översikter. Feldbæk har däremot beskrivit sin period så ofta att den knappast historiografiskt längre bör heta »Edvard Holms århundrede«, som Feldbæk brukar hävda, utan »Ole Feldbæks epoke«. Det ska erkännas att både han och Jespersen förmår formulera sig fräscht, men huvudständpunkterna är dock välbekanta.

Faktiskt är det bara Lind som i sin litteraturöversikt explicit positionerar sig mot den äldre forskningen i en viktig sakfråga. Det gäller konflikterna mellan Christian IV och riksrådet, som han inte vill tolka i konstitutionella termer. Betecknande nog är det alltså i en inrikespolitisk fråga (om än med utrikespolitiska implikationer) som han har en nytolkning. Även Jespersen är mycket polemisk i sin litteraturöversikt, som formar sig till en uppgörelse med såväl »den radikale historikertradition« som »marxismens spændetroje«, vilka gjort att danskarna inte skrivit utrikespolitisk historia, medan man i Sverige kan framvisa »en sammenhængende og alsidig forskningstradition på det udenrigspolitiske felt«. (II, s. 516-519.) Det förstår jag över huvud taget inte. Efter 1960-talet har knappast något betydande verk om äldre utrikespolitik författats av någon akademiskt verksam svensk historiker och stort bättre är det inte med äldre inrikespolitik, medan i Danmark den politisk-

historiska traditionen har levt i högönsklig välmåga, med sådana utmärkta representanter som t.ex. Jespersen själv.

Verket säger mycket om dansk akademisk tradition, i varje fall inom historiedisiplinen. Genom ett meriteringssystem som prioriterar fördjupning inom en viss epok blir danska historiker med tiden verkliga lärdomsgiganter inom sina fält. Gång på gång bereds de möjlighet att gå på djupet i kilotunga specialstudier och täcka en kronologiskt måttlig period i breda översikter.

Det är därför också ganska utsiktslöst att leta efter direkta fel. I varje fall är det inte meningsfullt i en recension på rimligt utrymme att gå in på enskildheter. Det får bli framtida brukares sak att kritiskt granska författarnas tolkningar av den förhandlingen, av den krisen, av det krigsbeslutet. För min del kan jag bara säga att jag låter mig förföras av författarnas lärdom och nyanserade framställningar, att de flesta värderingar och ställningstaganden verkar genomtänkta och välargumenterade (och, som sagt, välbekanta). Något jag som svensk historiker inte kan undgå att lägga märke till är hur väl orienterade samtliga författare är om Sverige. Jag har sällan sett en utländsk framställning som tar upp så mycket svensk historia och har så försvinnande få sakfel. En särskild eloge vill jag ge till Ole Feldbæks kompetenta behandling av det komplicerade politiska systemet i Sverige under frihetstiden. Jag har egentligen inte hittat något värre fel än att Brömsebro en gång förläggs till gränsen mellan Blekinge och Östergötland (!). Vart försvann Småland? Men sådant kan hända den bäste.

Detta är ett verk i den goda danska traditionen. Det är skrivet av etablerade forskare som kan sina fält grundligt, det är stilistiskt välskrivet och försett med tilltalande och upplysande illustrationer, det tar vara på, utvecklar och utvidgar en gammal berättelse om danernas bedrifter. Men författarna är inga vikingakungar eller korsfarare, som nyskapar genom djärva offensiver. Snarare har de tycke av 1700-talets försiktiga och välöverbägda statsmän i peruk - Bernstorffare snarare än Valdemarer.

Harald Gustafsson